

Համայնական

և

Կրթիչ Եւ Գիւր

Ա. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՅ (1920)	Ե. Դ.
ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԸ	6
ԵՐԱԶԻ ՄԸ ԳԻՆԸ	4
	1

Հրատարակելի՝

ԿԱՏԱԿ ՄԸ

Ա. ՊՈՒՇԸ

ՈՍԿԻ ԱՊԱՐԱՆՋԱՆ

Հրատարակ. Վ. Ա. ՀԱՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ Գրասան, քիւ Զ
Շարա Քամեկ քիւ 4, Գանիրե

ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ (ՀԱՅԿԱԿ)

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԵՐԱԶԻ ՄԸ ԳԻՆԸ

(Երբորդ սպագրուրիւն Հեղինակին Եղբորդույն
Փ. ԱՐՓԻԱՐԵԱՆԻ Արտոնութեամբ :)

ԳԱՀԻՐԷ
Տպարան ԹԱՐԷԹ-ՊԱՂՏԱՍԱՐ
1928

ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

15.

Ամբոսն ազդուոր կիրակի իրիկուն մ'էր, մին մոզա-
կան այն իրիկուններէն զոր կ'ընծայէ Վոսփոր: Քանի
մը նուազներ մեղմիկ մեղմիկ կը սառէին հեզաստան գե-
տակին վրայ որ ծածկուած է Վոսփորի խորշերէն միոյն
մէջ:

Նաւաւարը քմծիծաղ մ'ուռնեցաւ, հասկնալով թէ՛
պէտք է՛նր անցնիլ այն մակոյկն որ կ'ընթանար իրենց
աւազէն :

Հարկ չենք տեսներ դիմել մանուածապատ դար-
ձուածքներու որպէսզի իմացնենք թէ այդ մակոյկին
մէջ ողջիկ մը կ'որ: Հրահա, խորտեաշ պատանին, այն
զմայլական գրից մէջ էր՝ յորում կը գտնուէին ծերերն
և դպրոցէն նոր ելած պատանիք, երբ կը բռնուէին սի-
րահարութեան տենչէ կամ ախտէ, — ինչպէս որ կ'ու-

զէք — Բայց մակոյկի աղջիկն, ուրախ զուարթ, մաքէն
խակ չէր անցըներ սրտաշարժ դրից մէջ գանուիլ. չոր-
հիւ այս անտարբերութեան իւր աղբակցութիւնը մեծ
եղաւ Հրանտի վրայ: Անշուշտ դիտած էք թէ աղջիկնե-
րն ո՛րքան նուազ զգենուն արատաւութիւն ունենինե-
րու կերպարանք, այնքան աւելի կ'աղբեն ակար սեռին
— այսինքն մեր խեղճ ունին — վրայ:

Հրանտ մեղաւոր չէր այդքան զգածուած լինելուն.
բնութիւնն ալ հրաւէր կը կարգար սրտերու՝ մի քիչ
բանաստեղծական արտփիւններ ունենալ: Պճնադարդեալ
էր Կէօք Սուլի անոյշ մեղամաղձութեամբ, մեղամաղձու-
թիւն վերջալոյսի որ սրտի մինչեւ խորիւրը կը ցոլա-
մէ կենաց երազներու և պատրանաց հրապոյրները:
Մակոյկի մը մէջէն կը լսուէին երգեր: Քաղցր ու դաշ-
նակաւոր ձայն մը կ'երգէր.

Յերեք անդ կապուեալ,

եւ ի Վոսփորին,

Մեղմանոս պլպլան

խոպոպ լուսնեկին.

այն անոյշ երաժշտութիւնն որ կը բուրէ գեղ, սէր,
երիտասարդութիւն:

Օրօրուելով. ալեաց մըմունջէն, հայ-խաւարական
նուագէն, թափեցան մակոյկներն ու նուակներն ի Վոս-
փոր, և հերձելով հոսանքները ցոյն ու ցիր սփռեցան
ամէն կողմ:

Մակոյկն, ուր կը գտնուէր աղջիկը, կ'ուղղուէր
դէպի Եէնի-Գիւղ: Աւելորդ է ըսել որ Հրանտի նաւակն
հեռուէն կը հետեւէր նմա: Սակայն աշխարհիս վրայ
ամէն ինչ սպառուած մ'ունի: Աղջկան մակոյկին նաւա-
վարները ձգեցին իրենց թեւակներն Եէնի-Գիւղ եալլի
մ'առաջ, և նաւակին մէջ գտնուողք դուրս ցատկեցին
թեթեւ զուարթ — ինչպէս պէտք է լինին նոքա ոյք

կ'գրօնուն Վոսփորի վրայ: Հրանտ կը դիտէր. գիտեր
թէ անողոքիւ ճակատագիրն որոշած էր իրեն համար
«Անդ կացեա և գլոյս մի տեսցեա»: Նաւակն ետ դար-
ձաւ և սրացաւ դէպի Ստորին Վոսփոր: Հրանտի սիր-
տը գրաւուած էր այն տխրութեամբ՝ որոյ վրայ այնքան
կը գուրգուրան բանաստեղծք:

Բ.

Յրանտերէնէ թարգմանուած վէպերը շատ կանու-
խէն կ'ուսուցանեն, դպրոցի մեր տղայոց, կեանքը
քաղցր ընծայելու և դաւանացնելու միջոցներն:

Այդ վէպերէն ուսած էր Հրանտ թէ՛ երիտասարդու-
թեան կրնայ յաջորդել ծերութիւնը և թէ՛ կենաց—ինչ-
պէս կ'ըսեն — «գարնան» օրագիր մը այնքան ախոր-
ժալի է այդ ցուրտ օրերն որպէս ծաղիկ մը պահպան-
ուած ջերմանոցի մէջ: Երեք տարիներէ ի վեր յորմէ
հետէ Հրանտ ելած էր դպրոցէն, օրը օրին թուղթի վրայ
կը նստէր իւր տալստրութիւններն: Իցէ՛ թէ հայ վի-
պասան մը որոնէր այդ տեսակ օրագիրներ, գրուած
ուրախութեան ու պատրանաց արցունքներով, վկայք
նոր սերունդի սրտի առաջին բարախմանց: Այդ կենդա-
նի յիշատակարաններու բեկորներով վիպասանը պար-
զեւէր մեզ վէպ մը, որ կենդանութիւն բուրէ և որ
ցոյց տայ մեզ թէ նոր սերունդն ո՛րպիսի եռանդով,
ինչքան հաւատքով կը թեւակոխէ կենաց ասպարէզն,
հաւատալով թէ իւրն է ապագայն, և օր մը, որ շատ
չուշանար, կը տեսնէ թէ՛ մուխն ու ծուխը կը բարձ-
րանան իւր յոյսերու փլատակաց վրայէն:

Հրանտի յիշատակարանի մի քանի թերթեր գոր-
տեսանք, այս մտածութիւնն աղբեցին մեզ: Առ այժմ
այդ յիշատակարանէն քաղենք մի քանի տողեր:

«Յունիս 15. — Երեք տարիներէ հետէ գործի եմ. առաջին անգամն է որ երկուշարթի առաւօտ մը աչքերս բացի ուրախ գուարթ: Օդը զով էր և պայծառ. գեղեցիկ օդ մը միշտ ուրախութեան ապաւորութիւններ կը թողու. սակայն երկու տարիներ են շատ սեռած էի դարնան առաւօտներ, բայց այդ առաւօտներու արեւը չունէր ինձ համար սեւէ քաղցրութիւն: Ի՞նչու կ'ապրեմ, կը հարցնէի ինքնին: — Կ'ապրեմ որպէսզի նեղ խուցի մը մէջ, ակնուի մը վրայ գամուած մնամ ամէն օր: — Ինչո՞ւ սիրտ մը ունենալ, ինչո՞ւ երիտասարդ լինիլ: — Սակայն այս առաւօտ մինչև իսկ մեր խանի բեռնակիրն զգաց թէ վրաս փոփոխութիւն մը կայ: «Խեր ըլլալ, մուշու Հրանտ, կ'ըսէր, ի՞նչ ունիս այս առաւօտ»: Բարի՛ Կարօ, ի՞նչպէս կ'ընտս գիտնալ թէ երէկ գիշերէ ի վեր կեանքս նպատակ մը ունի: Երէկ գիշերէ ի վեր գէժք մը աչքերուս առաջն է: Շատ աւելի է հիմա կեանքս, ամէն ոք կարծես սիրել կ'ուզեմ, նոյն իսկ չորպանիս: Այլևս բռն մը չէ ինձ օրուան տասը ժամերու աշխատանքն. այդ տասը ժամերն ի՞նչպէս շուտ անցան այսօր. պէտք է աշխատիմ. անով միայն պիտի կրնամ նպատակիս հասնիլ, և պիտի հոանիմ: Բայց հինգ օր կը բաժնեն զիս կիրակիէս: Հինգ օր դեռ որպէսզի հնար լինի ինձ թռիլ Եֆնի-Գիւղ»....:

Գ.

ՍՕՖԻ ԱՌ ԵՐԱՆԻԿ

ԵԿԵՐ-ԳԻՒԼ, Յուլիս 21

Սիրելի Երանիկս.

Մէկ ու կէս ամիս է գրեթէ Եֆնի-Գիւղ ենք և քեզմէ լուր չունինք: Չեմ գիտեր թէ ի՞նչպէս ժամա-

նակ կ'անցնես Բոթիի ձկնորսներուդ հետ: Մենք բաւական կ'զբօնուենք և դժգոհ չեմ: Սենեակս պարտիզին վրայ է. թռչուններուն դայրայիկը կ'արթնցնէ զիս առտունը: Նախաճաշիկնիս կ'ընենք դալարիններու վրայ, ծառերու շուքին ներքեւ:

Սակայն դու ալ ինձ պէս գիտես թէ՛ տաճն և Եօթն տարեկան աղջկան մը համար միայն արեւու ճառագայթները և թռչնոց դայրայիկները վայելել, սրանդու-թիւն է: Մեր սրահն մէջ բան մը կ'զգանք զոր բացատրել չենք կարող:

Դրացիներ ունինք, չեմ գիտեր Պօլսոյ ո՞ր կողմէն եկած են (կ'ըսեն թէ կիները հետաքրքրութեան անձնասերութիւնն են, բայց ահա և ոչ իսկ գիտեմ թէ մեր դրացիներն ո՞ր տեղացի են): Ուսկից ալ եկած լինին, խանութ կը հոսին: Հօրս լաւ բարեկամներն են և խանութ կը հոսին: Հօրս լաւ բարեկամներն են և թուղթի ընկերակիցներն: Երեք եղբայրներ են. միջակն. Յակոբիկ աղան, որ միշտ իբր պատուանշանի մը շքադարձը կուրծքին վրայ կը կրէ ժամացոյցին ոսկի շղթայ, կը կարծէ թէ ոչ ոք իւր հրապոյրին առաջ կըրնայ դիմանալ, և առիթ չբախցնէր ինձ փոքրիմաններ ընելու, որք քիչ շատ պաղուկ են: Կը հետեւցնեմ թէ իմ սիրովս կը տոչորի. հայրս ալ գէշ աչօք չը նայիր: Երիտասարդ է, կամ որ լաւագոյն է, հարուստ է, ահա ինչ որ հօրս պէտք է: Ստոյգ չեմ գիտեր թէ արդեօք մենք ալ այսքանով դո՛հ չենք լինիր:

Սակայն, Երանիկ, բաղքս բաց է, մի՛ խնդար ըսելիքիս վրայ: Սիրահարներ կը տեղան գլխուս. թէ կ'ուզես քեզ ալ շրկեմ: Ահա՛ չորս հինգ կիրակի է խորտեալ երիտասարդ մը անլրէպ ամէն առաւօտ առաջին չորս անգամ Եֆնի-Գիւղ կուգայ: Շոգեհաւուտն մէջէն քեզի հայկով մը շարունակ մեր պատուհանը կը փոքրիկ հայկով մը չորս կողմը կը գիտէ: Շոգեհաւուտի, ձեւացնելով թէ չորս կողմը կը գիտէ: Շոգեհաւուտն կ'ենթէ և նախաճաշը կը նստի. երբ ցերեկէ վերջ

զբօանելու երթանք, քիչ մը վերջը մեր ետեւէն է նա զգոյ է, և հայրս ոչինչ կ'իմանայ. սակայն Յակոբիկ աղան բաւական վարպետ է, ամուսինէ աւելի կասկածոտ: Այդ երիտասարդէն կէօք-Սուլի հանդիպեցայ եկած կիրակինիս:

Շիտակն ըսեմ, հարիւր Յակոբիկ աղայի չեմ փոխեր: Աղւորիկ է, սիրուն է, դեղին է, և գիտես թէ սեւ մազեր ունենալով խարտեաչները կը սիրեմ: Վրան գլուխը լաւ, մաքուր, և վերջին նորածնուած թեամբ: Ազնուական կերպարանք ունի: Իւր շարժմանց մէջ մի քիչ անվարժ է, բայց միթէ այդ ալ չ'ը ծառայեր անձնասիրութիւնս զոհացնելու. ո՞չ ապաքէն ճշմարիտ սիրահարները փոքր ինչ ապուշի կը նմանին: Թէ լաւ համոզուած լինէի անոր վիճակին վրայ, արդարեւ չէի վարաներ, բայց...: Պիտի ըսես թէ ո՞րչափ դրական եղած եմ, սակայն զքեզ ալ կը ճանչնամ, զքեզ ալ: Շրջազգեստի մը յարգը դու ինձմէ աւելի գիտես:

Մնաս բարով, սիրելի Նրանիկս, նամակս պատուէ. եթէ տգեղ սեռէն մէկուն ձեռքն իյնայ, վա՛յ մեղ. կ'ըսապասեմ նամակիդ, համբուրելով զքեզ:

Քոյդ

Ս Օ Ֆ Ի

Դ.

Ե Ր Ա Ն Ի Կ Ա Ռ Ս Օ Ֆ Ի

Բոթի, 4 Օգոստոս

Սիրելի Սօֆիս.

Վասնզի մէջ ես, մեր դպրոցի հերիտիկոսը պիտի լինիս. սրտի որպիսի յուզմամբ կը խօսիս երիտասարդիդ համար. որպիսի հեզնութիւն ունիս հարուստ սիրահարիդ: Իմ կարծիքս գիտես, հաւատքս գիտես. այն ամուսինն է լաւագոյնը որ ամենէն աւելի ճօն շրջա-

զգեստ մը կարող է տալ. «Գէշ շրջազգեստի մը մէջ երջանիկ կ'ին չկայ»: Այս է և այս պէտք է լինի մեր մտաւիպարը: Բայց դու արդէն սկսած ես մոռնալ դըպրոցի մեր աւանդութիւններն: Այնպէս գուրդուրանք կը տածես խարտեաչ երիտասարդիդ համար իբր թէ ձեր աղջիկ մը եղած լինէիր արդէն: Այո՛, քեզ պէտք է քերովբէ մը, ինչպէս կը նկարեն պատկերհանք, և որոյ, ինչպէս կ'ըսեն բանաստեղծք, ոսկեթոյր մագերէ խառնուէին խոպոպիկներուդ: Այո՛, Սօֆիկ, անոս պատկերհաններու և բանաստեղծներու, ու օր մը եկուր բանտուէ՛ Բռօթի:

Շիծաղս չկրցի բռնել քու ազնուակաւիդ վրայ, որ միայն կիրակի օրերը կ'ընայ զալ իւր սրտին դանձերը քեզ բանալու: Ո՞վ գիտէ քանի՛ օր անօթի կը մնայ որպէսզի կարող լինի շոգենաւին ստակը պատրաստել: Ի՛նչ և է, բարեմաղթութիւններս կ'ընեմ: Մանօն լէսքօյի հայերէն տպագրութիւնը կը լինիք: Ուրիշ ատեն երկար կը գրեմ, առ այժմ սիրալիր բարեններս և համբոյրներս:

Քոյդ

Ե Ր Ա Ն Ի Կ

Յ. Գ. Կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ այսքան կը հակասեցիս խարտեաչ քերովբէիդ. լաւ չ'ըլլար որ զայն քեզ պահես և խանութ նստող Յակոբիկ աղադ ալ բարեկամուհուդ:

Ե.

Ե.

Խաչէն վերջ, աշնան առջի հովերուն հետ Սօֆիի հայրն ալ շուգեց Եէնի-Գիւղ նստիլ. գործը չէր ներքը երկար ատեն շոգենաւներու մէջ կենալ, ուստի շատ վերադարձաւ Բերա: Նրանիկ ամբողջ ձմեռը Բռօթի պիտի անցընէր, մօրն հիւանդութեան պատճառաւ:

Հրամայ կը շարունակէր չարաչար աշխատիլ : Գիշերներու մեծ մասը կը զոհէր մի քանի լեզուներ¹⁾ ուսանելու . սէրն ու յոյսը կը դիւրացնեն ամէն աշխատանք : Հրամայ մեծ յոյսեր ունէր թէ՛ շնորհիւ իւր աշխատութեանց կարող կը լինէր լաւագոյն գործի մը ձեռնարկել և հասնիլ իւր նպատակին : Ստիպան այս չարաչար աշխատութիւնը , սրտին յուզումը , դրամական նեղութիւնը զանազան հոգեր բաւական կը խանգարէին իւր առողջութիւնը որ արդէն շատ փափուկ էր :

11

Երեկոյթը, որ եղանակի առաջին երեկոյթն էր, շատ գեղեցիկ լինել կը խոստանար: Կէս դիշնէն երկու ժամ առաջ հոծ բազմութիւն մը արդէն գրաւած էր Գէորգ տղայի սրահներն, որք ի Բերա լաւ համբաւ կը վայելէին:

Հրաման ասանդուղներէն վար իջած էր, պաշտօնակցաց հետ միասին, ընդ առաջ գնալ նոր հիւրերու, երբ յանկարծ սկսաւ ամբողջ մարմնովը դողալ, գունաթափ եղած կ'ուզէր սիւնի մը կրթնիլ:

Մեր կենաց մէջ կան այնպիսի վայրկեաններ յորում կարծես կը մոռնանք ամէն իրականութիւն: Սըրտերնիս լիցուած յանկարծական ուրախութեամբ, կ'ուռնենանք այն սպաւորութիւններն՝ ինչ որ պէտք էր ուռննայինք եթէ գտնուէինք խորին վշտի մը ազդեցութեան ներքեւ: Երբեմն կարծես թէ խորութիւն չկայ յուզման մէջ, թէ նա լինի տրամուծեան յուզում: Սօփի կը թնած իւր հօրը թեւին, շքեղ հագուած, ներս կը

մանէր։ Արուեստն աւելի դիւթական կ'ընծայէր նորա
դէմքն։ Աղջկէն ինքն ալ փոքր ինչ ալադունեցաւ, և
անդ դանուող իրեն ծանօթ հիւրամեծարնէն միոյն թե-
ւը մանկով սանդուղնէն վեր ելաւ։ Հրանտ յուշիկ
յուշիկ ետեւէն կ'երթար։ Խեղճ տղուն սիրտը կտոր
կտոր եղաւ, երբ տեսաւ իւր անծանօթ նախանձորդն,
Յակոբիկ աղան, ուրախ դուար թօսակցութեան մէջ
Սօֆիի հետ։ Փոխադարձ զգացումներն ինչ որ ալ լինին,
գիւղազնացութեան մէջ դրացիք ընտանութեան կապե-
րով կապուած կը մնան։ Յակոբիկ աղա ընտանաւոր
կը թօսէր Սօֆիի հետ։ Հրանտ անոնց բոլորը ժուռ
կուգար։ Պարերը միմեանց կը յաջորդէին, ամէն շիֆ
կուգար։ Պարերը միմեանց կը յաջորդէին Սօֆիի հետ։ Ամէն մէկ
երիտասարդները կը պարէին Սօֆիի հետ։ Ամէն մէկ
պար երբ կ'սկսէր, Հրանտ միաժը կը գնէր հանդստեան
մէջոցին տախի մը դտնել Սօֆիի ներկայանալու։ Բայց
շարունակ յաջորդին կ'սպասէր, երկիւղալից վարանտ
սէրը ա՛ն մը կ'աղբէր իրեն։ Յակոբիկ աղան, թէպէտ
չաւօրն մեծցած, բայց և այնպէս սիրոյ խնդիրներու
մէջ հոտուութիւն ունէր։ Վաղուց զգացած էր թէ
Հրանտ իւր մրցակիցն էր։ Խորհեցաւ թէ՛ դառն հեգ-
նութիւն մը կրնար օգտակար լինիլ։ Սօֆիի հետ վաղ-
սէ մը վերջ, նկատեց որ Հրանտ վերստին կը դեմբէր
իրենց չորս կողմը, թօսակցութեան մը բանուած իւր
չորպանիքն քիչ հեռու։ Յակոբիկ աղա, թուրքերէն
լեզուաւ, բան մը խնդրեց Գէորգ Էֆէնտիէն և նա,
«Պարոն Հրանտ» կանչելով, յանձնարարեց հագալ այդ
պէսաբար։

Կէտաքը: Պարոն Հրանս, ածականն մը որ որչափ ալ հայացած լինի, տակաւին գէշ կը հնչէ մեր աղնուտական լսելիաց Ո՞վ պիտի կրնայ պատմել «Պարոն» ածականի ազդած դայրոյթնունն, պատճառած վշտերն նոյնիսկ անոնց ոչք հընձման ժողովրդական լինիլ: Աւելորդ է ըսել որ իւր «Քերտլըն» Պարոն լսելով, Սօֆի լիբաւորեալ

էր իւր անձնասիրութեան մէջ: Որոշ չենք գիտեր թէ կնոջ մը սէրը քանի՛ տեսակ տարերքներէ կը բաղկանայ, սակայն սրտի տարրալոյծները մինչեւ ցարդ գտած են թէ՛ փառասիրութիւնն ամենատուար քանակութեամբ խառնուած է այն բաղմանձիւնն բաղադրութեան մէջ զոր կանայք սէր կ'անուանեն:

Երբ Հրանտ իրեն տրուած պատուէրը կատարելով բարկութեամբ վերադարձաւ իւր սուսջին տեղը, թէպէտ կ'ուզէր հեռու մնալ, բայց զօրութիւն մը զինքը անդ կը մղէր, լսեց թէ խօսքն իր վրայ էր:

— Ո՞վ է այս աղան, կը հարցնէր Սօֆի անտարբեր կերպով:

— Գէորգ Էֆէնտիի դրագիրն է, պատասխանեց Յակոբիկ աղա:

Իբր մահուան ղօղանջ հնչեցին Հրանտի լսելեաց Յակոբիկ աղայի և Սօֆիի խօսքերն, և երբ սկսաւ դեզերի վերստին պարողաց շուրջը՝ Սօֆի կ'ըսէր Յակոբիկ աղայի:

— Քիչ մը ճեմենք:

Եւ առանց տխմանկ մ'իսկ տալու խեղճ պատանեոյն, հեռացան թեւ թեւի մտած:

Հեռացան, և ամէն ոսկեզոյն երազներ աներեւու թացան Հրանտի աչքերէն:

Ծաղրը թրթուռ մ'է, որ սիրոյ նորածիլ կանուշ տերեւները շատ շուտ կը դարձնէ աչնան դօս տերեւներու: Երանիկի խօսքերը ցուրտ կերպարանօք կը ներկայանային Սօֆիի աչքերուն: պառնի մը, պարզ, ոչինչ գրագիրի մը կին լինիլ, այդ իւր երեւակայութեան մէջ չէր կրնար սղմիլ: «Մանօն Լէսքօ», ահա առեւիքի քացատրութիւնը: Երբ ծաղրը կը հսկէ արթուն, առինչ օգուտ գեղ, երիտասարդութիւն, սիրտ: Սօֆի միշտ Յակոբիկ աղայի թեւն էր:

Հրանտ ապշած գտնուած էր իւր տեղն. ոչինչ կը

գտէր. ոչինչ կը տեսնէր. մտածել իսկ կարող չէր: Մնաք բարո՞վ, յոյս, սէր, եռանդ. ամական մը բաւական եղաւ այդ ամէնն սպաննելու: Հրանտ չէր կրնար այլեւս կենալ. հեռացաւ:

Լոյսը նոր սկսած էր ձեղքուիլ, Բերա դեռ խոր լուութեան մէջ կը նիրհէր: Հրանտի գլուխը կրակի մէջ էր. կամաց կամաց քալելով կ'ուղղէր գնացքն, ի Բանկալի: Օգչ չատ ցուրտ էր, խեղճ աղան կը դողար: Արդէն արիւն քրտինքի մէջ էր երբ դուրս ելաւ սրահէն. իւր յուզման մէջ մոռցաւ կրկնազգեստն իսկ առնել: Տուն մտաւ, ցուրտը մինչեւ ոսկորները թափանցած. ինկաւ անկողին և հաղիւ կրցաւ մի քիչ մրափել:

Զ.

Ո՞վ կը կարծէր, կ'ըսէ բանաստեղծ մը, թէ մի քանի ողկոյզներ ճգմուելով կրնան արտադրել ջուր մը որ պահ մը երջանկութիւն կը պարգեւէ մարդուս, վայրկեան մը մոռցնել տալով վիշտը: Այդ գերազոյն դարմանին կը դիմէր Հրանտ, երբ յուսարեկ, գլուխը կախ, Սեպտ. 26ի չաբաթ երեկոյին կը վերադառնար իւր աշխատութեան տեղէն: Ամբողջ օրը շուարած անցուցած էր: Եթէ ունէր սփոփանք մը, այն ալ Գէորգ աղայի բացակայութիւնն էր: Մինչեւ առաւօտ անքուն մնացած լինելով, կարող չէր եղած գալ: Յամբաքայլ Հրանտ անցաւ Ղալաթիա: Կամուրջին աջ կողմն առաջին փողոցը շարուած կը մնան այն գինեատունները զորս մենք քաղցր հնչելով կը կոչենք սրճարան: Անդ խռումաւ են նաւատին, Քէֆալոնիացին, նաւապետը, քսակահատը, ցորենի վաճառականը, ամէնքն օտարազգի: Սիկարի մուխը պատած է ամէն կողմ: Պատուհանները ծածկուած են գոլորշիներով: Հրանտ ներս մտաւ այդ

գինեառններէն մին. ապա՛ռով էր թէ ծանօթ դէմքի մը չպիտի հանդիպէր. լուսթեան մէջ ինքզինքն իւր խոհերուն կուտար: Գնաց խնկաւ անկիւն մը: Յոյն սպասուորը բարձրագոյ հրամայեց.

— Միա մասքիւս (Օղի մը):

Քանի մը վայրկեան վերջ օղիի սրտախները կը յաջորդէին միմեանց:

Խնդճ Հրանտ, սիրուն յոյսերուդ մէջ, երբ կը ժպտէր քեզ գեղածիծող ապագայն, կրնայի՞ր երկու օր առաջ երեւակայել թէ քիչ վերջն այդ յոյսերդ պիտի կեդրոնանան սրտակի մը վրայ, և թէ գեղածիծաղ ապագայն միայն անծանօթ դէմքերը պիտի համարիս: «Զմէ՛ կեանք, Զմէ՛ սէր»:

Մթացած էր. կրպակները կը պարպուէին, առկայծ լոյսերը կը պլպլային Ղալաթիա. մանրացնցուղ անձրող ոտքի կենալ. տունները կը դառնային շուրջը: Ստակ չունէր այլեւս. կառք մը չէր կրնար վարձել: Մերթ լով տատանելով կ'երթար ու կ'երթար, անհամուսնի անհասարկ: Անձրեւը շտացած էր: Երկու ժամ վերջ տուն հասաւ շատ թրջած, խեղճ մայրն ու անակիցները սրտադողի մէջ էին: Հանուկացուցին զինքն, մայրը լուով, զինքը անկողին դրաւ:

Քնացի՛ր, խեղճ Հրանտս, քնացի՛ր, երջանկութեանդ վերջին բույնն է. վշտերն ևս, բայց դեռ կարող արբենալ ու քնանալ, ինչպէ՛ս պիտի ծագի վաղն արեւը, ի՞նչ վիճակի մէջ պիտի գտնէ զքեզ:

Ծագեցաւ շատ պայծառ այդ արեւն, այլ Հրանտ կարող չէր անկողնէն դուրս ելնել: Հիւանդ էր բայց չէր կրնար բժիշկ մը բերել:

է.

Իրիկուան դէմ է. աշունը մի քանի օրէն կը վերջանայ. օդը մեղմ է. թեթեւ հով մը կայ: Կ'իյնան ծառերու դալկահար տերեւները. դեղին է ամենաւերքը. դեղնած արեւմուտքը, դեղնած ծառերը, դեղնած բլուրները. հովը կը տանի, կը բերէ, պատուհաններու կը զարնէ դեղնած տերեւներն: Ամբողջ Եւրոս գրօսանք կը վայելէ: Վերմակ մը ոտքերուն վրայ, մուշտակ մը հագած, գլուխը բարձի մը հանգչեցուցած, պատուհանէն կը նայի Հրանտ: Փոս եղած են դանկոսիկները. չա՛տ նրբացած, չա՛տ բարակցած մատները, դէմքը բոլորովին դեղնած, միայն երկու ալսերուն վրայ կարմրութիւն կայ. կը հազայ, կը հազայ: Քովն է մայրը, խեղճ մայրը, և դարացի երկու ծերունի կիներ. կը խօսին թաղին լուսերուն վրայ: Անկարելի էր որ սիրտ մը կտոր կտոր չլինէր մօրը նայուածքէն: Երբեմն դաւին ձեռքերէն կը բռնէր, վերմակին մէկ ծայրը վրան կ'ուտար, հազար դուրդուրանքներու պատասխան, մօրը սիրուն հաղիւ ժպիտ մը կը նշմարուէր Հրանտի երեսին վրայ: Կեանքի էն յուսանառ վայրկենի մէջ մեր սիրտը կարօտ է միսիթարանաց. մօրը սէրը գերազայն սիւսիւսն էր Հրանտի ցաւոյ:

Ո՛րքան յիշատակներ կը պաշարէին Հրանտի խեղճ մօրը սիրտը: Աչքին տուա՛յ կուգար այն կիրակին, յուրիսի այն տաք կիրակին, երբ կը վերադառնար պարգեւաբաշխութեան հանդէսէն, Հրանտը քովիկէն:

Հէ՛գ կինը, դեռ երէկուան պէս կը յիշէր տաճն և ութը տարիներու վշտերն ու ուրախութիւնները: Կարծես թէ երէկ էր տաճն և ութը տարի առաջ իրազմեցողի շարաթ իրիկունը: Այդ օրը Հրանտ դեռ մէկ տարուան էր. ինքը տունը սրբած, մաքրած կը պատրաստէր նաւակատիքի իրիկուան ընթրիքն, երբ դուռը

գարկին։ Աչքին առաջն էր այդ վայրկեանը։ Երկը, խեղճ Ստեփանը, արիւնաթաթաւ պատգարակի մը մէջ տարորազդ որմնադիրը բարձր չէնքէ մը դուրս ինկած էր և դուրսը ջախջախած։ Մարիամ (Հրանտի Մայրը) երկասարդ երկասարդ, անոք անօղակաւ, իր մէկ հատիկ սղովը այրի կը մնար։

Միայն Աստուած գիտէ թէ ի՞նչ նեղութիւններով տղան մեծցուց, դպրոց տուաւ։ Ի՞նչ օր էր այն օրն երբ տղան, գրքերով բեռնակրուած, իրեն հետ կը վերադառնար պարգեւարչութեան հանդէսէն, ուսման ընթացքն աւարտած։ Բարեկամ կիներ, զինքը շըրջապատած։

— «Աչքդ լոյս, Մարիամ տուտու, աչքդ լոյս, կ'ըսէին, ալ նեղութիւն չունիս։ Իմէն բան պիտի մոռնաս, տղադ եկաւ քեզ հասաւ։ Աստուած մարդուս առանկ բարի գտաւ ատյ։»

Ո՛րքան ուրախ էր, ո՛րքան գոհ այդ օրն։ Իսկ այժմ իր Հրանտիկը, իր յոյսը ու սէրը ի՞նչ վիճակի մէջ էր։

Դուրս ելաւ, արցունքները սրբեց ու ներս մտաւ։

Ը.

Հրանտ դուրսը բարձին դրած, կարծես վերացած կը մտածէ։ Ի՞նչ եղաւ իր երազը։ Մտքովը կը թռչէր յունիսի կիրակին, Կէօք Սուլի էր, կը տեսնէր Սօֆիին, և յետոյ ինչո՞ր անցան այդ օրէն ի վեր։ Ա՛հ, աղջկան մը սէրն ուղեց վայելել, երազ մ'էր, բայց կեանքն էր անա՛ որ այդ երազին գինը կը լինէր։

Յանկարծ կը ջանայ ելնել նստիլ, մայրը չորս կողմերէն կը բռնէ, ախուր ժպիտ մը կը ծածանի Հրանտի երեսներուն վրայ, կ'ուզէ պատուհանը բանալ։

— Ձէ՛, դաւակս, չէ՛, որդիս, մի՛ բանար, ցուրտ է, կը պաղատի մայրը։

Բա՛ց պատուհանը, խեղճ մայր, բա՛ց պատուհանը չէս գիտեր թէ վշտաց վայրկեաններու մէջ քաղցր յիշատակներ պահ մը կենդանութիւն կը չնորհն ցաւած սրտին։ Կիթարայի մը ձայնն է որ կը լսուի. կոյր կիներ է որ կ'անցնի։ Աղքատ կիներ փողօցները ման գալով իր կիսաւեր քնարովը կ'երգէ։

Յեքեր անդ կապուտակ

Եւ ի Վոսփորին

Մեղմանոս պըլպըլան

Խոպոպֆ լուսնեկին

Հրանտ այլայլած է։ Ո՞վ չէ զգացած այն տրոփիւնը որ ձայնի մը, երգի մը յիշատակը կ'ազդէ մեր սրտերուն երբ մի քանի չեղտեր իրենց թեւերուն վրայ առած մեր հոգիները կը թռչկոտեցնեն զմեզ մանկութեան, պատանեկութեան, սիրոյ և բերկրանաց օրերու մէջ։ Այդ երգը կը հնչէր սրտին խորը, թունդ կը հաներ հոգին։

— Մայրիկ, քանի մը փարոյ տուր, ըսաւ։

Կիթառին ձայնն հեռուէն կուգար այլեւս, բայց Սօֆիի դէմքն աւելի պայծառ կը պատկերանար Հրանտի աչքերուն։ Ա՛խ, վայրկեան մը թէ նշմարէր Սօֆիի երեսն, թէ կարենար ըսէ մը գրկացը մէջ սեղմել զնա, թէ կարենար վայրկեան մը չնչել նորա շունչը, ի՞նչպէս չուտ պիտի կենդանանար։

Գնաց կոյրը, հեռացաւ ձայնը բոլորովին, բայց թողուց իւր հետքը, ինչպէս անոյշ բուրում մը բիւրեղին մէջ։

Թ .

Յաջորդ օրն աւելի խոնջ էր Հրանտ, գիշերն անոյշ երազներ գլինքը օրօրած էին. միշտ Սօֆիի հետն էր : Նախորդ օրերէն աւելի տկար վիճակ ունէր : Բարեկամներէն մին, շաբթուան թերթերու հաւաքածոյ մը կը զրկէր իրեն : Նոյն օրն ալ սկսաւ քիչ մը թերթերու վրայ նայիլ : Մէկէն իմէկ ձեռքերը դողացին . գլուխը բարձին մէկ անկիւնը դրաւ և կը հեծկտար : Մայրը ահով դողով ներս եկաւ : Հրանտ միշտ կուլար : Լրագիրներէն միոյն մէջ «Ազգային» բաժնոյն ներքեւ կարդացած էր .

«Երէկ ի Պատրիարքարան չքեղ հանդէս մը կատարուեցաւ, ի ներկայութեան բաղմոթիւ պատուաւոր ազգայնոց : Մեծահամբաւ և ազգասէր վաճառական Մեծապատիւ Յակոբիկ էֆէնտի... և անի նշանաւորութեան հանդէսն էր ընդ Համեսապետայլ օրիորդ Սօֆի... և անի : »

Թ .

1881 տարւոյ դեկտ 13ի կիրակին թէպէտ անձրեւ չկար, բայց ախուր մեղմադձիկ օր մ'էր : Բաւական է որ անձրեւ չըլլայ : Բերա չէ կարող հանդարտ կենալ, փողոցները լի են բաղմոթեամբ : Կէս օրէն երկու ժամ վերջ Մասէի կառքերը մեծ փողոցին վրայ կարծես կը կ'ադմէին կառախումբ մը : Կառքերու կանոնաւորութիւնը, կառավարներու մաքուր զգեստներն ու ձերմակ ձեռնոցներն ենթադրել կուտային թէ՛ պատրաստուած են մի փառաւոր հարսանեաց համար : Եւ այսպէս էր . առանց չառ հետաքրքիր լինելու, կարելի էր նշմարել այդ կառքերէն միոյն մէջ զեղեցիկ աղջիկ մը հարսի զգեստներով : Կառքերը թաղսիմի պողոտայէն կ'ընթա-

նային Բանկալթի, ուրկէ հաւանօրէն պիտի իջնէին Վաս-փորի գիւղերէն մին : Աւելորդ է ըսել թէ հասնաւորութեւ զէմքերը զուարթ էին . անհամբեր կ'երեւէին հարսն ու փեսան, ոյք կ'ուզէին վայրկեան մը առաջ հասնիլ : Բայց պատշաճութեան կանոններն եթէ գոյութիւն չունէին, հաւանօրէն աւելի հանգիստ կը լինէինք : Հարս-նոսներու կառքերն յանկարծ կանգ առին : Բանկալթիի փողբիկ տունէ մը ժամկոչ մը, մի քանի տիրացուներ, երկու տէրաւոր դուրս կը հանէին դադաղ մը . պէտք էր տեղի տալ : Հարս և փեսայ իրենց կառքերու ապակիներէն նայեցան . խեղճուկ ձայն մը կը լսուէր .

— Վախ Հրանտս, վախ դաւախ :

Հրանտի դադաղը կը տանէին . Սօֆիի հարսանեաց կառքերն էին :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0338260

Հ Ր Ս Ս Ա Ր Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՎԱՀԱՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

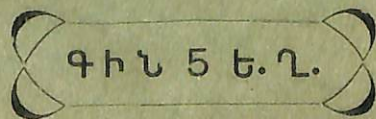
ՇԱՐԱ ՔԱՄԷԼ, թիւ 4

Դանիւրե-եգիպտոս

	Ե. Դ. Բ. Ե.
1.— Նա չը լինի աա լինի	3.50
2.— Փարոսի Պահապանները	1
3.— Վարձուած Սենեակը	1
4.— Արեւի մալ ալան	3.50
5.— Արաբեհն Խօսակցութիւն	5
6.— Սերալ պատանի գինուորը	1
7.— Ազգային Բարեբաւ Եւ. Օսման	2
8.— Դասագործեալը	} 5
9.— Երազի մը գինը	
10.— Երազահան եւ Վիճակարան	5

Գրատան մեջ կը գտնուին ճիշտ քից Եւրոպական-
այնքիւններ, Բաղարաններ, Դասագիրքեր, Վիպական
Ինքնական Բանասիրական եւ այլ տեսակ գիրքեր:

22528

891.99

24-95